

ספר חסידים

תתתשסה. מעשה שהביאו לפני צדיק שנטה למות את בנו לברכם אמרו לו שים ירך עליהם וברכם ולא רצה אמרו לו והלא יעקב עשה לאפרים ומנשה ומשה כרך את כל ישראל אמר להם (א) כבר קבלו לקיים את התורה לפני משה אבל אלה למה אברך את שראוי לקללה:
 תתתשסו. (ב) אחד צדיק היה נוטה למות ובא אחד שנעשה לו ולאשתו כשפים שלא היתה הרה וביקש בשילך לפני הקביה תחילה שיבקש לו שתהר וגדר לו ומת באותה שנה התירה הכשפים לו והרתה:
 תתתשסז. (ג) מי שנטה למות ידברו דברי תורה עמו כדי שתצא נפשו בדברי תורה שכן עשו (א) לר' אליעזר:

גם כאן כתוב ענייני תפילה:

תתתשסה. (ג) [דף קמ"ד] כתיב (ש"א א יז) ואלהי ישראל יתן את שלחך אמר אם את שואלת בן ויהיה צדיק וצדיקים יצאו ממנו יתן ואם רשעים ולא צדיקים לא יתן שאלתך. שלחך כתיב חסר א' אם את מתפלל לטובה לך או לאחרים יתן ואם לאו אם את מבקשת נקמה מפנינה לא יתן א"ך (ד) לאדם לומר לאדם אחר יתן את שאלתך שמא יבקש נקמה או שימסרו אויביו יהודים בידו או שמא יבקש רעה ליהודי למה אמר ואלהי ישראל לפי שאמר יתן לך בן שיהא טוב להקביה ולישראל בשמואל כתיב (שם ב כו) והנער שמואל הולך וגדל וטוב גם עם ה' וגם עם אנשים: (א) והקביה מתפלל יהי רצון מלפני שיגלגלו רחמי על מידותי וכו' מכאן שהוא טוב שיאמר אדם בכל יום יהי רצון מלפניך שתמצא נחת רוח מלפניך ויגדלו רחמך על מידותיך ותתנהג עם בניך במידת רחמים ותכנס להם לפניך משורת הדין וכן אמר לר' ישמעאל (ב) ברכני ואמר לפניך תפילה זו: (ק) כתיב (תהלים קיט ז) אורך בישר לבב בלמרי משפט צדקך לפי שהקביה נותן לו לב ישר דין ישר לכך היה מודה להקביה שנתן לו ישרת לב (ג) שהלכה כמותו שאינו טועה בדבר הלכה:

תתתשסו. כשמביאין להכם שום שאלת איסור והיתר או שום עצה יאמר תחילה יהי רצון מלפניך בוראי שתוריני דרך ישרה שלא יכשלו על ידי ותורת אמת יהיה בפי ועולה לא ימצא בשפתי:
 תתתשסז. גוים שבשני עירות הלכו למלחמה זה על זה אמרו שבעיר הזאת אם ננצח למלחמה ונכבוש את העיר נגזול כל איש חי ויהודים היו שם וכן אמרו הגוים שבזאת העיר ושלחו להכם אילו ואילו ואמרו הסכמנו לקבל תענית והיאך נתפלל אם נתפלל אנחנו על עם שבעירו הרי יריעו ליהודים שכאזנה העיר ומקצתם היו אומרים נתפלל על עם שבעירו שהרי אמרו (א) חייך קודמים לשל חביריך אמר להם החכם מעיתם שהרי כתיב (זכריה יב ה) אמצה לי יושבי ירושלים (ב) סע"ז. (ג) סע"ח. (ד) סע"ד. (ה) סע"ה. (ו) ע"כ.

תתתשסה. (ב) ספחים ג"ו א': כשם שבלבך אינו אלא אחד. כו'.
 תתתשסו. (ב) סנהדרין ס"ח א'.
 תתתשסז. (ב) ברכות ו' א'. (ג) שם ז' א'. (ד) סנהדרין צ"ג ב': שהלכה כמותו בכל מקום.
 תתתשסח. (ב) כ"מ ס"ב א'.

ואלה מבחין אלא יתפללו שהקביה יתן כלבם שיעשו שלום והקביה יעשה שלום ביניהם שהרי (ב) במלחמת הורקנוס ואריסטובלוס היה (ג) חוני המעגל מבחין והיו החצונים אומרים לו להתפלל שתמסר ירושלים והפנימיים ביד החיצונים ואמר להם אם אתם רוצים אני אחפלל שיהיה שלום ביניכם וכיניהם אבל זה לא אעשה והרגוהו שלא רצה להתפלל שהחיצונים ינצחו ועוד כי אלה יתפללו ואלה להפך (ד) ודוד (ה) שהתפלל על זרע יהונתן שלא יקלט שלא ימיתוהו הנבעונים לא התפלל על אחרים שיקלט שימיתו:

תתתשעא. (ג) אם יש גוי שעושה טובות ליהודים יכולים לבקש להקביה שיקל מדינו וכן משומד (א) ואמר ר' יוחנן על חרבנא זכור לטוב לפי שדיבר על המן אבל גוי רע וכן משומד רע אין לבקש (ב) ויצחק אמר על עשו (ישעיה כו י) יוחן רשע והשיבו לו כל למד צדק (ג) ודוד בקש על אבשלום להצילו מדין ניהינם (ד) כי גרמא של דוד היה אם לא חטא בדבר אוריה לא היה אבשלום חוטא (ה) וגר שמתפלל על אביו ועל אמו לא יועיל להקל מדינם ואם אביו ואמו של הצדיק החמיאו את הרבים אפילו לבן אין לבקש להשיב לנשמתם דכתיב (משלי י ז) ושם רשעים ירקב:

תתתשעב. (א) מי שאביו משומד אין קוראין אותו לספר תורה בשם אביו על שם (ויקרא כא ט) את אביה היא מחללת ואם יהיה חתן ולחתן קוראים לספר תורה או אם יהיה צריך לחתום בשטר יקראו לו על שם אביו אביו אבל אם היה אביו ואביו משומדים לא יקרא אלא על דוד שהוא רביעי לו וקנו הרביעי:

תתתשעג. (א) עשרה בטלנים צדיקים אם אדם בכפר וצריך לעשרה לא יקבץ אליו רעים סן תהיה תפילתו לחטאה אא"כ שבו ממעשיהם הרעים: **תתתשעד. ולא** אבוא שמוע (ישעיה כח יב) (א) אבוא קרי אבו כתיב אם יש שם כמניין אבוא אבוא שם אם יש בקהל יי שלכם לתפילה מכאן ל"י בטלנים אם לא אבו שמוע מה ששליח צבור אומר ומדבריהם מדברים בעת תפילה ואין שומעים לשליח ציבור לא אבוא אני שמוע תפילתן לא אבו שמוע דברי [ע"ב] תורה לא אבוא שמוע תפילתו שנאמר (משלי כח ט) מסיר אונו משמע תורה גם תפילתו תועבה:

תתתשעה. בעיר אחת היו שני בחי כניסיות והיה בא החכם לעיר פעם בוו פעם בוו ואחר כך לא היה מתפלל אלא בקטן אמרו לו למה עובת הגדול ורבים ונכבדים בה אמר להם בכנסת הגדולה רצים הברכות והתהלות ותדיר מעכבים התפילה בעונתה אבל בית הכנסת קטן אין כך. אומרים הברכות ותשבחות

(ב) מעין דבריו לעיל סי' תקכ"ה. (ג) תש"ז. (ד) תש"ז.

(ג) כן כתב יוסף בן מתתיהו בספרו קדמוניות היהודים סי' רביעי פ"ב, וכן כתוב ביוסף פל"י. (א) שם וביוסף חוני סתם. (ד) יבמות ע"ש א'.

תתתשעא. (ב) ירושלמי מגילה פ"ג ה"ז. (ג) מגילה ו' א'. (ד) סוטה ח' ב'. (ז) סנהדרין ק"ז א': כל הנושא יפת תואר כו'. (ה) אבל קדוש לדעתו יוכל לומר גר על אביו הלא גם הקרבנות שהקרבנו בזמן שבהמ"ק היה קיים היה ג"כ לכפר על עונות של האומות כמו דאיתא בסוכה נ"ה ב' ובמדבר רבה פכ"א, ויעוין מכ"ע המגיד שנת כ"ה צד 190.

תתתשעב. (א) בתרומת הדשן סי' כ"א כתב ג"כ כן והוסיף ששמע בשם אחר הגדולים שיקראו להבן בשמו לבד, וזמנא דין זה באו"ח סי' קל"ט פ"ג ברמ"א.

תתתשעג. (ב) מגילה כ"א ב' ב"ק פ"ב א'.

תתתשעד. (ב) אצלנו לא נמסר קרי וכתיב, רק כתיב אלף בסוף התיבה ולא נקרא כמו שכתב המנחת שי שם.

במשך ואני מרויה להקב"ה כשאני מושך אני מונה באותו מזמור כמה אלפיין וכמה ביתיין כמה כל אות ואות באצבעותיי ואחר כך כשאני חוזר לבית אני נותן טעם למה כך וכך:

תתתשעו. אחד היה מדבר כששליח ציבור אמר שמונה עשרה ברכות ולא היה מטה את אונגו אלא כשאומרים ברכת כהנים כדי שיתברך אמר לו

החכם כשמברכים להקב"ה תכוין ותאמר אמן כדי שישמע כשמברכין אותך:

תתתשעז. אם אדם תובע צרכיו בתפילתו ומכוין לבו למה ששואל ולשאר תפילתו אינו מכוין וממהר בשאר תפילתו אין תפילתו תפילה כי במה שתיקנו אבות מואס וכתוב (משלי כג כב) ואל תבזו כי זקנה אטף לכך יכוין אף כמה שסבור שאינו צריך כמו למה שחפץ בו:

תתתשעה. אדם השואל צרכיו בתפילה אל יאריך להרבות תחנונות כדי שלא יצטרך לרוץ בשאר תפילה שאם היא תפילת מעריב צריך לסיים

קודם שיתחיל שליח ציבור יתגדל ואם ירבה לתבוע צרכיו בתפילה נמצא שצריך לרוץ בשמונה עשרה לכך לא ירבה כדי שלא ירוץ בשאר תפילה וכדי שישלים קודם שיתחיל שליח ציבור יתגדל ובשאר תפילות קודם שיאמר שליח ציבור נקדש את שמך כדי שיאמר קדושה עם הציבור:

תתתשעט. החכם ראה אחר שהיה מאריך בשאלות ובקשות בשמע קולנו אבל בין מורים לברוך הטוב שמך ולך נאה להודות היה מקצר

אמר לו החכם מוטב שתקצר בשאלות שלך ותאריך בהודאה אם תחפץ להאריך אחר ברכת שלום תאריך אמר שליח ציבור לא ימתין לי אמר לו תתפלל עם הקהל ואם תחפץ להרבות בקשות תתפלל לאחר שיצא הקהל אחרי כן תתפלל בבית הכנסת או בביתך:

תתתשף. מעשה באחד שהיה מאריך בתפילה ולא היה יכול לקצר ולסיים כשהיו מסיימים הציבור והיה מסיים תפילתו מיושב והיה משתחוה ב'

פעמים בעמידה ומראה עצמו כאילו משתחוה במורים ובסוף אמר לו חכם אחד למה אתה עושה כן אמר החסיד בוחן לבות יודע שכוונתי לשמים ואם אעמוד ואסיים לאחר שיושבין הציבור לא אוכל לכוין מפני הבושת ואם עונים יהא שביה רבה קודם ברכות השלום לא אפסיק בעבור זה תפילתי כי העונין יהא שביה רבה מברך אין מכוונין להוציא ידי חובתי ובעיני שהמשמיע יכוין להוציא את השומע לכך איני שותק לפסוק תפילתי אבל לאחר ברכת השלום אם עונין אני עונה עמהן ומה שאני משתחוה שלא יאמרו כופר הוא:

תתתשפא. (ב) אחד היה מתאחר לבא לבית הכנסת אמרו לו למה אתה מתאחר אמר אצלי יושבין בני אדם שמדברין מדברי תורה ואיני יכול להתאפק אמר לו החכם מוטב שתאמר בבית קודם שתלך לבית הכנסת (א) שתקרא הכל כיון שאינך יכול להתאפק מדבר עמהם:

תתתשפב. כתיב (ישעיה מ כו) שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה וכתוב (שם ה יב) ואל פועל ה' לא יבישו ומעשה ידיו לא ראו (א) אע"פ (ב) שאמר ר' יירא כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו אחר היה רגיל כל מה שהיה מתפלל

(ב) משפ"ו.

תתתשפא. (ב) הלשון משובש וצ"ל שישתקו הכל ר"ל שיופסקו לומר דברי תורה.

תתתשפב. (ב) צ"ל משום. (ג) כ"ב פ"א ב'.

בבית הכנסת היה עוצם עיניו שלא יראה את היוצאים ואת הנכנסים ולא יבלבל את כוונתו וכשיהא אומר ברכת יוצר אור וברכת מעריב [דף קמ"ה] ערכים היה פותח עיניו ורואה לשמים אע"פ שאמרו (ג) צריך הוא שיהיו עיניו למטה ולבו למעלה: תתתשפז. כשאדם מתפלל אין צריך לסתום עיניו אלא עיניו למטה ולבו למעלה שנאמר (איכה ג מא) נשא לבבינו אל כפים אל אל בשמים

וכתיב (משלי ד כה) עיניך וגו' יישירו נגדך:

תתתשפד. היושב מעומק בטלית בשחרית ישים הטלית לפני עיניו כדי שלא יסתכל אנה ואנה ואם לא יעשה כן שמא יראה שום דבר

שישחק או יקח לבו מן הכוונה ובערב עיניו למטה ישים פן יביט לכאן ולכאן ויהרהר אחר שיראה או ישחק ואם ירא פן ישחק יעצים עיניו וידחק טיבורו בלא ידו אלא כי אם מעצמו וידחק השניים של מעלה לשל מטה בסתימת עיניו ולא ישחק וכתיב (מ"א יט יג) ויהי כשמוע אליהו וילט פניו באדרתו ויצא:

תתתשפה. (א) ואדם כשמתפלל שכינה כנגדו שנאמר (תהלים טו ח) שויתי ה' לנגדי תמיד אע"פ שכתוב ה' נגדי לא יכוין אלא למעלה

לשמים כיון שאינו יודע אנה בית המקדש יחשוב בלבו כחפילו כאילו הכבוד כנגדו בתוך ד' אמות ורומו למעלה למעלה לשמים הלא אדם אחד כשמדבר עם ננס וענק הלא פונה כנגד פני הענק ולא כלפי גופו כך אע"פ שהבורא בכל כנגד פניו אמר לעשות שנאמר (איכה ב יט) שפכי כמים לבך נוכח פני ה' לפי שהבריות למטה צריכים לשאת נפשם ולבם לשמים לכך יהיה לב המתפלל כלפי מעלה וגם הקורא בתורה ביום (ב) זב"ה כשמיניע אל שם אם יכול לכיון יכוין הלב לו היושב במזרח יעשה לבו כאילו שכינה כלפי מערב ופניו כנגדו שנאמר (ירמיה יז טו) ומצא שפתי נוכח פניך היה (שמואל א כו כ) (ג) אל יפול דמי ארצה מנגד פני ה' (הושע ז ב) מעלליהם נגד פני ה' ב' נוכח כנגד מזרח ומערב וב' כנגד צפוני ודרומי והעובר לפני התיבה לפי שאין ילדים ואדם עוברים לפניו יכוין לבו כאילו שכינה בשמים כנגד הארון ולמעלה והקורא בתורה כמו קורא קרית שמע צריכין לכיון כאילו אומר אם שמוע תשמעו אל מצותי: כל אדם המתפלל בכוונה כנון ואתחנן לעתיד יתנו לו שבר ואדם שיושב במזרח יכוין לבו כאילו שכינה כנגדו והכל יכוונו למי שהוא עליון על הכל וכן כשאומר יתגדל ופונים כלפי ספר תורה אם הגון תופס התורה העם יכוונו הלב כנגד התורה ולכן אומרים רוממו והשתחוו להדום רגליו כי התורה הדום רגליו ה' פעמים כתיב בקרייה הדום רגליו כנגד ספר תורה שיש בה כתוב ה' חומשים (ד) וב' עמודים בספר תורה כנגד (שיר ה טו) שוקיו עמודי שש:

תתתשפו. (ה) ובשאוברים תחינותיהן מכסין פניהן וכן מצינו בדרד והזקנים וביהושע הרי ראינו שלהתפלל בתחנון ובכל דבר שצריך כוונת הלב יותר טוב בסתימת עינים אבל לב בני אדם לא יוכל לכיון בסתימת עינים דברים רבים אלא דברים קצרים כנון תחנון וברוך ה' המבורך ויהא שמיה רבא וקדוש אבל דברים רבים לא יוכל לכיון:

תתתשפז. (ו) כל מה שאדם יכול לעשות תקנה לכוונה יעסוק לכיון וכל מה

(ה) כעין זה לעיל ק"י ח"ה. (ז) חשפ"ז.

תתתשפה. (א) יבמות ק"ה ב'. (ב) סנהדרין כ"ב א'. (ג) ר"ל שבת ב' וה'. (ד) צ"ל שפכי כמים לבך נוכח פני ה' (איכה ב' י"ט) וכו' ויבן דברי רבנו. (ה) במדבר רבה פ"ד: שוקיו זו תורה כי למה נמשלו דברי תורה לעמודים כו'.

ספר חסידים

שיוכל לעשות שלא יתלוצצו בו יעסוק שאם הוא יושב ועיניו סגורות יתלוצצו עליו ולא יוכל לבזוץ כמו שהיה חכם אומר לתלמידיו כשמתפלל אחד לפני התיבה אם מקצר התפלה ואיני יכול לקצר אני עושה עצמי כשמתחזה במורים ועדיין לא הגעתי בשמע קוליני וכשמתחיל ברוך כרי להוציא ידי חובת אחרים אני הולך לאחוריי כדאלו סיימתי תפילתי כרי שלא יתלוצצו עלי ולא סיימתי עד שאמרו קדושה והקב"ה יודע שלא הלכתי אחרי אלא שאם היו מתלוצצים לא הייתי יכול לבזוץ הכל לפי לב האדם ולא יתכן לומר בסתימת עינים תפילת יוצר ומעריב:

תתשפתה. והכהנים בברכת כהנים (א) סותמים עיניהם על שם כשהמקדש קיים מזכירין שם [עיב] המפורש וכתוב (במדבר ו כז) ושמו את שמי על בני ישר' ואני אברכם וכתוב (שיר ב ט) משניה מן החלונות (ב) מציין מן החרכים וכתוב (איכה ה יז) חשכו עינינו על הר ציון ששם כשהוא שמש (קהלת יב ג) וחשכו הראות בארובות יוכר ליצחק כתיב (בראשית כז א) ותכחין עיניו מראות כשבירך ליעקב ויעקב כשבירך לאפרים ומנשה כתיב (שם מח י) ועיני ישראל כבדו מוקן לא יוכל לראות ובלעם כשבירך את ישר' כתיב בו (במדבר כד ג) וגאם הנבר שחם העין לפי שמחזה שרי יחזה ושכינה על עיניהם לכך סותמין עיניהם וכתוב (שמות ג טו) זה שמי לעולם לעולם כתיב לעלם עינים בו כששמים הכהנים שמי על ישר' כדכתיב ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם וכתוב (ישעיה א טו) ובפרשכם כפיהם אעלים עיני מכם ועיקר הברכה לבזוץ לבו שמים:

תתשפתה. כל מצוה שאדם יכול לעשות בצינעא יעשה אבל כרי ללמד לאחרים ממעשיו כגון טלית ותפילין שלא יאמרו אין זה לקיימה לכך יעשה בפרהסיא אע"פ שיתלוצצו בו יעשה ויקבל שכר כנגד הבושת והצער שיחשוב הם יחשבו שאעשה שלא לשמה כי שכרו יהיה לכך מכוסל עבור הבושת והצער שסובל (א) ר' סינחס בשם ר' אלעזר ב"ר מנחם דוד היה נוטל כינור ונותנו מראשותיו ועומד בחצי הלילה ומנגן בה כרי שישמעו חבירי תורה והיו חבירי תורה שומעין את קולו ואומרים ומה אם דוד המלך עוסק בתורה אנו על אחת כמה וכמה נמצאו כל ישראל עוסקין בתורה הא למדת כל דבר שאדם יכול לעשות בינו לבין עצמו כגון דברים שילמדו אחרים ממנו כגון שהוא יכול להגיד תפילין בעלייתו ולהתעטף בציצית וללמוד תורה בביתו וכל כיוצא בהן מצוה לעשות בגלוי כרי שיעשו אחרים ואחרים אע"פ שיעשו מקצתם שלא לשמה אלא (ב) קנאת סופרים תרבה חכמה וקנאת מצוה תרבה מצות כיון שהרעים יעשו שלא לשמה כל שהצדיקים יעשו לשמה ואם תאמרו בשביל יוהרא עושה (ג) ולא כל הרוצה ליטול את השם יטול זה מדבר בימי רבן שמעון בן גמליאל כשהיה שום צדיק הולך בלא תורה ובלי מצוה היו דוחקין אותו לעשות אבל בזמן הזה שהכסף מצטבע מן הסינים והסינים לא יצטבעו מן הכסף. פירוש בזמן הזה רבים שאין מקיימי מצות וחבירי רעים רבים הלא תראה בזמן הזה הישרים בלבונתם חבירי הפריצים כיצד רבים מדברים חידושים וצורכיהם דברים במילים ושוחקים בבית הכנסת במקום שנאמר ואתה קדוש יושב תהילות ישראל וכבר כתוב בספר חסידים

תתשפתה. (ב) הרמב"ם בפ"ד מהל' תפלה ה"ז כתב: כשהכהנים מברכים את העם לא יביטו בעם ולא יסיחו דעתם אלא יהיו עיניהם כנגד הארץ ועינין שם בבסוף משנה. אבל סותמים עיניהם שכתב רבנו לא ארע מניין? גם מ"ש מזכירין שם המפורש הוא ג"כ כנגד העם כמ"ש הניגה מ"ז א' יע"ש. (ג) יעין בפסיקתא דרב כהנא פסיקתא דהתירש ויע"ש בהערה ק"א. (ד) פסחים ג' א'.

תתשפתה. (ב) ירושלמי ברכות פ"א היא בקצת שינויים. (ג) ב"ב כ"א א'. (ד) ברכות ט"ז ב'.

שורש חסידות (ד) קל וחומר אם לפני פחה שלו עומד שיראה כל שכן לפני מי שכתוב בו (דברים ז כא) כי ה' אלהיך בקרבך אל גדול ונורא וכתוב (מלאכי א יד) כי מלך גדול אני אמר ה' צבאות ושמי נורא בנוים. הגוים בבית תפילתם עומדים בתרבות כל שכן ישראל שעומד לפני המלך הגדול שלא יוציא מפיו דבר ביטול בבית הכנסת ואם יאמרו לו יהיר הוא שעושה עצמו חסיד שכרו כפול (ה) כדאמר ר' יוסי יהי חלקי עם מי שחושדין אותו ואין בו:

תתתשע"ו. מוב לאדם שיתפלל ויקרא את שמע וברכות (א) בלשון שמבין משיתפלל בלשון הקדש ואינו מבין וכתוב (ישעיה כט יב) לא ידע ספר לאמר קרא נא זה ואמר לא ידעתי ספר וכתוב (שם שם יג) ויאמר ה' יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחוק ממני ותהי יראתם אתי מצות אנשים מלומדה שמתפלל ומברך וקורא ואינו מבין מה מוציא מפיו (שם שם יד) ואברהם חכמת חכמיו וכינת נבניו תסתתר הואיל ואינו מבין מה מוציא מפיו לכך כתבו התלמוד בבבלי ובארץ ישראל בלשון ארמי כדי שידעו את המצות אפילו עמי הארץ (ב) ולכך היו מתרגמין ועוד אמרו (ג) ימור אדם את עצמו אם יכול להתפלל בכוונה יתפלל ואם לאו אל יתפלל לפי שתפילה צריכה כוונה (ד) לכך אם נתמלא זקנו יורד לפני התיבה או למי שיוורד לפני התיבה כדי ליטול שם (ה) ואוי לציבור שקטן או גדול מתפללין בעבורם ואינם מבינים או מתפללים בעבורם שאינן הגונים וכתוב (קהלת י טז) אי לך ארץ שמלך נער ובזמן שהמנהיג והמתפלל עליהם אינו הגון כתיב (ישעיה מג כז) ומליצך פשעו כי התפילה בלב תלויה אם הלב טוב יקבלו ממנו תפילתו ותפילתו זכה:

תתתשצ"א. צדיק אחד היה רגיל להתפלל בראש השנה וביום הכפורים כי הצנור בחרו בו לפי שהיה צדיק ובסוף ימיו לא רצה להתפלל אמרו לו למה לא תתפלל עתה כמו בכל שנה אמר להם [דף קמ"ו] אם יתפלל וימות יאמר בני אני רוצה להתפלל תחת אבי אמר אני חפץ שבימי יתפלל אדם הגון תבקשו לפלוני בן פלוני שהוא צדיק וחכם בתורה וגומל חסדים ועל זה נענש עלי הכהן שהיה לו להעביר את בניו ולבחור בכהנים צדיקים וכתוב (ש"א נ יג) ולא כהה בס לפני בני ישראל כי המצות אינם ירושה אע"פ שכתוב (דברים לג ד) מורשה קהלת יעקב וכתוב (תהלים סא ו) ירשת יראי שמך (שם ק"ט ק"א) גחלתי עדותיך כגון שממלא מקום אבותיו כגון מלך (א) וכהן גדול אבל המצות אינם ירושות אלא הזקן הצדיק בעיר הוא יקשור ספר תורה ולא אחר שנאמר (ירמיה ב ח) ותפשי התורה לא ירעוני וראוי לצדיק זקן להתפלל בראש השנה וביום הכפורים ואם רואה שמחלוקת עושים לא יתפלל אע"פ שאחר שאינו הגון יורד לפני התיבה להתפלל זהו הטאט אותם שיכולים למחות ואינם מוחים (ב) בפילגשג (ב) כנבעה שתי פעמים ששאלו

(ה) משפ"ח. (ז) משפ"ח. (ז) משפ"ח.

תתתשצ"ב. (ד) כעין זה בברכות ל"ג א'. (ה) שבת ק"ח ב'. (ו) כעין א"ח ס"י רפ"ה במ"ז סק"ב שכתב שטוב למי שאינו בקי לקרות תרגום שוקרא בפירוש בלשון אשכנז. (ז) הרמב"ם פ"ב הוי"ד מהלכות תפילה כתב: מימות עזרא נהגו שיהא שם תורגמן מתרגם לעם מה שהקורא קורא בתורה כדי שיעניו ענין הדברים, וכ"כ הבי"ח א"ח ס"י קמ"ה ס"א. (א) ברכות ל' ב'. (ד) חולין כ"ד ב'. (ה) כעין שאמרו ברכות כ' ב': תבא מארה כו' וברש"י שם ד"ה בן.

תתתשצ"ג. (ב) בספרא פרשה שמיני: ובנים לא היו להם שאילו היו להם בנים היו קודמים לאלעזר ואיחמר שכל הקודם בנחלה קודם בכבוד. ועיין שו"ע א"ח ס"י נ"ג סכ"ה ובי"ד ס"י רמ"ה סכ"ב. (ג) עיין יומא ע"ג ב': וא"ת כנבעת בנימין מפני מה לא השליכו בו ובאחרונה שביחנה הסכימו שנאמר ופנחס בן אלעזר בן אהרן כו'.

ספר חסידים

על יד כהן שלא היה פינחס נפלו ובשלישית שהיה פינחס נצחו לכך כל העוזרים לשאינם הנונים שיתפללו הקב"ה^(א) מונע את הטוב מאת הקהל ומעלה על כל שיסיעים כאילו נולו את הטוב מן הקהל ועתידים ליתן את הדין וכתוב (זכריה א טו) והמה עזרו לרעה וכתוב (מלאכי ב ט) נושאים פנים בתורה והתורה צוהת על כל יודעי תורה ועל כל שבידם למחות או מחניפים וכתוב ותופשי התורה לא ירעוני וכתוב (זכריה י ג) על הרועים חרה אפי לכך אם יש רע מעללים או בעל מחלוקת ונורם מריבות ויודע להרים קול בנעימות ויודע להתפלל או לתקוע בשופר אם יד הצדיקים תקיפה לא יתנוהו להתפלל או לתקוע בשופר לפי שאין קטיגור נעשה סניגור^(ב) וכתוב (ישעיה מג כז) ומליצך פשעו בי:

זה הכתב שלחו לגדולי רגנשפורק.

תתתשצב.ג) אנוש מזער נשאר אומללו מרום עם ואין קורא בצדק ולא תורה ולא שכרה כי נברה יד עוברי עבירה וכקשו להם כבוד ושררה לגלול ספר תורה וקשרו קשר ורצו להרבות כבודם ונתוועדו יחדיו שנים עשר מהם לגלול ספר תורה כל אחד חדש שלו וליתן כל אחד זקוק כרי שיעלה שנים עשר זקוקים לשנה לצדקה וכל זה לא עשו אלא למצוא להם טענה ועירעור לומר אנו נותנים יותר ממך ולא נתכוונו אלא לבושתינו ולהרבות כבודם וברוך המקום שנתן לאל ירי להעבירם על דעתם אך במקצת עשיתי כדעתם למען רבות הצדקה כי יראתי פן יפגעני עון שאמנע מלהרבות צדקה כי אמרתי שמא הדין עמהם אחרי כי כל כך רוצים ליתן ולכפול על מה שהיו נותנים ושמתי לבי לשלוח אצל רבותי הרב ר' ברוך והרב ר' אברהם והחסיד הרב ר' יהודה לשמוע מהם מה יורוני על דבר זה ועל פיהם אדין ואעשה כאשר תצוו לי אם תאמרו הדין עמהם אחרי שהם מרבים בצדקה אע"פ שאינם ראויים לכך כי יש ביניהם שאינם יודעים אפילו ססוק אחד בתורה ויותר איני רוצה לספר בננוחם אך דעו לכם כי לא לכבודי אני עושה כי אם היו עומדים עלי להפסיד את ממוני או למעט כבודי נלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהיה ברעתי לירום ולהתחולל לשם כמעשה דנניבא בס"ק דנישין (א) כי כן נהנין לעשות פעמים רבות אך קנוא קנאתי לבזיון התורה ולא זו בלבד אך על הנולד אני דואג שאם יתחילו חמשה ושהה לגלול לשנה אילו יאמרו אנו רוצים לגלול ואילו יאמרו אנו רוצים לגלול עד שתהיה רציחה ביניהם ועל כן שימו בלבבכם דבר זה ואשר תאמרו אעשה ודעו כי אם תגידו דעתכם אני יכול לגלול בעל כרחם באותה צדקה שהורגלתי ליתן ואף בפחות אם הייתי רוצה אך חלילה לי לפחות ועליכם החיים והשלום כחשק עכרכם (ב) אפרים ב"ר מאיר נ"ע:

תשובה:

תתתשצב.ד) כיון שיש לעניים ריוח אע"פ שאינם מתכוונים לשם שמים אלא להתכבד בהם כיון שיש ריוח לעניים אל ימנע מהם מלקשור כרי שיתפרנסו עניים ואם ימנעם מלקשור ספר תורה הרי נול עניים וזה שקשר עד הנה כיון שדעתו לשם שמים אם יתן אותו כסף לעניים שהיה נותן כשהוא קשר

(ה) נדפס קיטן תשס"ח. (ז) ע"כ. (ג) תשס"ב. (ד) תשס"ג.

תתתשצב. (ה) ד' א'. (ז) יענין מאמר הפיוטים והפיוטנים לרד"ו היידנהיים ד"ה ר' אפרים ב"ר יצחק.

ספר תורה [ע"ב] מעלה עליו כאילו קשר ספר תורה שנאמר (מלאכי ג טז) ולחשבי שמו כיון שבדצון היה קושר. ובעבור העניים נמנע הרי מעלה עליו כאילו נותן לצדקה גם מה שהקושרים נותנים לצדקה ומה שאמי שמא לאחרים יעשו מחלוקת ויבא לידי רעה או כשיראו העולם שזה הצדיק נמנע מלקשור למען רבות הצדקה גם לאחרים יעשו כן ואם יבא לידי מחלוקת או יעשו החכמים לפי מה שיראו אם אלה נותנים שנים עשר זקוקים והאחרים עשרים זקוקים אבל אם אחד נותן זקוק ואחר אומר אני אתן זקוק ועשרה פשימים אין לשמוע לו בדבר מועט:

תתתשצד. אחד היה שונא לחזן ולא רצה לעמוד לקרוא בתורה וגם מנע לאהביו כשיקראם שלא יקומו לקרוא בתורה אמר להם החכם אדם הראשון שמע לאשתו וזהו לנחש וכולם נתקללו ואתם שומעים לעיצה רעה כולכם חוטאים שבעבורי אתם נמנעים מלקרוא ואמרו (א) מי שקראתו לעמוד בתורה ואינו עומד לקרוא בתורה מקצירן ימיו:

תתתשצה. כתיב (במדבר לב כב) והייתם נקים מה' ומישראל החזן שהוא שונא לאדם אחד או שאדם אחד נתקוטט עמו יוהר החזן שלא יקרא בספר תורה בתוכחה פן יחשדנו שנתכוון לקללו ואם הבן חזן לא יקרא את אביו בתוכחה אע"פ שאין מתכוין עליו:

תתתשצו. (א) מעשה בהלל הזקן שהביא את עולתו לעזרה וכו' עד וכישבש בונבה הרי אפילו בדבר מצוה רצו לקבוע הלכה בבית הילל אע"פ לא רצה לחלוק עליהן וכן (ב) מלחם הפנים לכך היו ענוים אומרים לחזנים אל תקראנו בראש השנה וביום הכפורים לספר תורה מוטב שתקראו אחרים החפצים כבוד כדי שלא תרכו מחלוקת בישראל:

תתתשצז. הזקנים הראשונים בשכנר כשהיו חוזרים (א) מלקרות בספר תורה ויושבים היו מכסים פניהם שאלו למה אמר אחד הרי השומע מפי הקורא כשומע מפי משה וכתיב (שמות לד לד) ויצא ודיבר אל בני ישראל (שם שם לה) והשיב משה את המסוה על פניו וכתיב (שם ג ו) ויסתר משה פניו וכתיב (מ"א יט יג) וילט פניו באדרתו:

תתתשצח. (א) אחד היה מתקן ציציות למלחות שלח לו אחד מליתו שיתקן לו ציציות למליתו אמר לו בעל ביתו אל תתקן לו כי אני שונאו ואינו ראוי לישב במלית אמר לו החכם אם קודם למעשה קודם שבעסתם יחדיו הייתה מוחה בידו לעשות ציצית למליתו מפני שאינו הגון הרי היה כוונתך לטובה ואתה לא דברת לו שלא לחלות ציצית במליתו לכך אל תמנע ממנו ולא ישמע לך:

תתתשצט. אחד חזן היה רב בעיר אחת והפיל אימתו על הציבור והיו יראים מעונשו והלך והשכיר את עצמו לעיר אחרת ללמדם וצוה על בני עירו שלא יהא להם חזן והוא ישים שלוחו תחתיו והוא רצה שיתנו לו שכירות על כך אם לא יעשו כן היה מעניש אמר זקן אחד חשוב אני אתפלל בחנם עד שישוב והגדרים תתנו לצדקה ונידוהו הרב אם יתפלל ולא התפלל ומת הרב במקום שהלך ולא שב לביתו: והיו רבנים בעיר אחת ומקנאים זה בזה והיו עושים מריבה

(ה) תתקנ"ט וכו' וכו' לנ"ל ק"י תשע"ח.

תתתשצד. (ה) ברכות כ"ה א'.
תתתשצו. (ה) ביצה כ' ב'. (ג) ר"ל שהיו הצנועין מושכין את ידיהם יומא ל"ט א'.
תתתשצז. (ה) ר"ל אחר ששמעו שקראו לפניהם בס"ת.

רב וסיעתו עם רב אחר וסיעתו וגורמים מחלוקת בעיר וכולם מתו בעיר אחרת ולא בערים ואז היו בני עירם בשלום:

תתתת. כל מי שמקבל בעיר בני אדם להתיישב שם שיש הפסד או הונק לאחרים לבסוף יהיו למקבלים למכשול ולרעה ולרוע:

תתתתא. יזהר אדם שלא יצטער חבירו על ידו כגון ראובן שהיה חזן אמרו לו לשמעון רוצים לתת החזנות ובלב שמעון שאינו רוצה להיות חזן

מפני ראובן ותדיר ירא ראובן שיהיה שמעון חזן יש לשמעון להודיע לראובן שלא יפחד כי לא יכנס בחזנות ולא ירד לחייו ואם לאו הרי הוא בכלל (יחזקאל לב כד) אשר נתנו חיתותם בארץ חיים וכן אדם שחייב לחבירו (א) והולך לפניו ומתבייש:

תתתתב. במקום אחד היו עשרה והיה אחד מתפלל והיה מהם שהיו מדברים בדברים בשלם ולא רצה להתפלל עד שקיבלו עליהם שלא

ידברו באותן דברים [דף קמ"ז] של קדושה שאינם יכולים לומר אלא בעשרה וכן לא רצה לברך ברכת המזון אלא אם כן שלא לדבר עד שייסימו ברכת המזון:

תתתתג. כיוון שכבר אמרו (א) ברוך יאמרו והחזן לעומתם ברוך יאמרו כדי לסדרם אבל לא למעלה וכן ויחל משה וכן איש יהודי ליהודים היתה אורה

כי מרדכי היהודי הקורא שותק עד הציבור יאמרו ואחר כך קורא וישמעו מפי הקורא הכל כך תיקנו אותם מתחילה אבל יותר למעלה לא יתכן ואם ממהרים יותר היו החזנים הראשונים מתחילים למעלה מפני שממהרים להודיעם שלא הועיל להם המרצה והשובים מושבים והחזן מסיים עם השובים אבל אם היו אומרים במשך אין מתחילים למעלה:

תתתתד. בתיב (ישעיה נה א) כשופר הרם קולך הרי בכל כחו לומר שכחו של הקב"ה והתקוע מרים קולו בכל כחו אבל אם אין לו כח שאם

מרים קול לא יוכל למשוך התקיעות בשיעור שלש שברים מוטב שלא ירים קול כדי שימשוך כראוי:

תתתתה. מי שחפץ שיתפלל בכוונת הלב כל התפילה קודם שיתחיל הברכה ישתוק עד שישים לבו לשמים ואחר כך יאמר הברכה וקודם שיאמר חיתום

הברכה כגון קודם שיאמר ברוך אתה ה' מנן אברהם ישתוק עד שישים לבו להקב"ה ואחר כך יאמר חיתום הברכה כך יעשה על כל ברכה וברכה: קודם שיאמר ברוך

אתה ה' מחיה המתים ישתוק כך יעשה על כל ברכה וברכה:

תתתתו. אדם שבתוך התפילה בא להתעטש או להיות רוקק צריך קודם לכן לשים אל לבו באיזה מקום הוא תופש כדי שלא ישבח:

תתתתז. אחד היה הולך בלא מכנסיים ואפילו בבית הכנסת כי אמר שמכנסיים עלו עליהם פרעושים ומצערם אותו ואם אקחם בשבת שמא ימותו

בידי וגם מבטלים אותי מלהתפלל בכוונת הלב מוטב שאהיה בלא מכנסיים ואזור על חלצי כשאני מתפלל כיון שאזור עליו מכנסיים לא מעלין ולא מורידין ור"י באזור:

(ירמיה יג יא) כאשר ידבק האזור אל מתני איש על מותניו לא נאמר אלא אל מותני איש לומר שלא יראה לבו את הערוה כמשחחיה אם לא יהיה האזור דבוק במתניו:

(ב) סמ"ק.

תתתתא. כמו שאמרו בבא מציעא ע"ה ב' מנין לנושה בחבירו ויודע שאין לו שאסור לעבור לפניו ת"ל לא תהיה לו כנושה, ובמכילתא משפטים פ"ט: לא תהיה לו כנושה שלא תראה לו בכל זמן.

תתתתג. (ב) ר"ל בשבת יו"ט כי בחול רק החזן אומר לעומתם ברוך יאמרו.

תתתתת. לא יתכן כשאדם מתפלל שיהא ממשמש כדבר מאוס כגון אם יש אכענועות בבשרו והוא מאוס או בכינים או בכל דבר שהוא מאוס לו איש אחר למד לבנו (במדבר כה נ) זה האשה אשר תקריבו והיה הורג כינים אמר לא יתכן אתה אומר זה האשה ואתה תופס בידך כינים וכתיב (תהלים כו ו) ארחץ בנקיון כפי ובכפו מכה דבר מאוס:

תתתתת. (א) רבי עקיבא אומר אף מטמא משום בועל נידה ר' יהודה בנו של רבן יוחנן בן זכאי אומר בעלה נכנס להיכל ומקטיר קטרת בשמאי דאמר כל הנשים דיין שעתן וכגון שלא נמר ביאתו. ולא היה קרי מי ששימש מיטתו ולא נמר ביאתו שלא היה בעל קרי אע"פ שלא נגע בערותו או בערותה בידיו אם הפץ ליגע בספר או ללכת להתפלל או ללמוד ירחוץ ידיו בנקיון מים:

תתתת. כתיב (שופטים ה לא) ואהביו כצאת השמש בנכרתו (א) מה שמש טובל אתה תטבול:

תתתת. מעשה בחסיד אחד שהיה טובל (א) בכל עת שהיתה אשתו נידה מיד היה טובל ותחילה היה רוחץ במים חמין לשפשף מעליו שכבת זרע ואחר כך טובל והיתה אשתו טובלת והיה טהור עד שהיתה אשתו טובלת לאחר ימי ספירתה ולאחר ששימש מיטתו היה רוחץ כל אותו מקום וסביב השמש ולא היה הולך באותו חלוק ששימש בו בבית הכנסת או (ב) משמש ערום ומכסה את עצמו בכסות שאינו הולך בו:

תתתת. מעשה בחסיד אחד שהיו לו ב' מלבושים לבר מן הטלית שלו ולבד מלבושי שבת מלבוש טהור היה לובש כשהיה הולך לבית הכנסת ומלבוש שני בתוך ביתו ושלישי בלכתו לבית הכנסת שנאמר (עמוס ד יב) הכון לקראת אלהיך ישראל וכתיב (קהלת ט ח) בכל עת יהיו בגדיך לבנים ומלבוש בתוך הבית כמו שאמרו חכמים (א) מלבוש שבישל בה לרבו אל ימונז בה כוס לרבו [ע"ב] ולפי שהיה הונה בדברי תורה היה לו אחר לבית הכנסת:

תתתת. כתיב (בראשית כו כו) ראה ריה בני כריח שדה אשר ברכו ה' אחר היה לובש בגדים אחרים כשהיה הולך לעשות צרכיו ולא היה הולך בהם לבית הכנסת וכתיב (שיר ד יא) וריח שלמתוך כריח לבנון לתפילה ואם היה יכול אדם אפילו לדברי תורה אלא שלא ניתנה תורה למלאכי השרת . . . הנהינו הכהנים בימים טובים לעלות לדוכן לפי (א) שחייב אדם לטהר בגדו והיו הכהנים מטהרין את עצמם ומברכים בטהרתם ובימי חכמים שהיו בכל יום מברכין אבל עתה שאין נזהרין נהנו לברך ביום טוב לפי שאז אומרים והשיאנו את ברכת מועדיך ואז עולים לדוכן ומברכין (קהלת ז יד) ביום טובה היה בטוב:

תתתת. אחד היה משים מים בפיו בהשכמה כדי לנקות את פיו וביום תענית לא היה משים אע"פ שזורק לחוץ (א) ור' אמי ור' אסי הוו טעמי

תתתת. (ב) נדה ט"ו א'.
תתתת. (ב) כוונת רבנו למה שאמרו בפרד"א פרק נ"א: כשהשמש נוטה לבא במערב רוחץ במימי אקיינוס.

תתתת. (ב) ר"ל שיוכל להתעכב בטהרתו ובשעה שהיתה אשתו טהורה לא היה טובל כמ"ד בשלח למבילות (ברכות כ"ב ב' ע"ש). (ג) מובא בחכמת אדם כלל קכ"ח סי' י"ב והוא בויקרא רבה פכ"א.

תתתת. (ב) שבת קיד"א א' ולפנינו: בגדים שבשל כו'.
תתתת. ר"ה ט"ז ב'.
תתתת. (ב) ברכות י"ד א': ר' אמי ור' אסי טעמי עד שעור רביעיתא.

סחות מרביעית ולא היה בולעין (ב) אלא זורקין מפהם וזה שלא שם בפיו אמר שמא בלא ידיעתי אישים יותר מרביעית:

תתתתמו. אמרו לחכם אחד למה פלוני ופלוני בבית הכנסת ביום הכפורים כל היום ואתה פעמים יוצא אמר להם אני יוצא לבית הכנסת לעשות צרכיי ואם לא הייתי יוצא כשאני צריך לנקביו והייתי מתפלל היה (א) תפילתי תועבה ואם אני הייתי צריך להשתין ולא הייתי יוצא בעבור תפילה (ב) יותר הייתי חוטא: תתתתמו. (ג) מי שעייב ולא התפלל מנחה וקרבן שעוברת השעה (א) מוטב שלא יאמר תהילה לדוד ויאמר י"ח ברכות כדי שלא תעבור השעה ואחר כך יאמר תהילה לדוד ואם עיכבו הציבור לא יתפלל שליה ציבור בלחש אלא יאמר בקול רם וקדושה והכל ושאר הקהל יאמרו בלחש כל מה שהוא אומר גם קדושה והכל:

תתתתיו. מעשה ברב אחד שהיה מתאחר לבא בבית הכנסת בעת שהציבור ענין יהא שמייה רבה מברך או קדוש או ברכו ליהא שמייה רבא היה אומר ממעשה זה (א) אמר ר' יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לתוך חורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל בא אליהו זכור לטוב וכו' עד כשישראל עונין יהא שמייה רבא הקב"ה מנענע את ראשו וכו' ולקדוש היה אומר (ב) כשעלה משה למרום מצא המלאכים כת אחת אומרת קדוש וכו' וכן לברכו היה אומר (ג) ר' יוסי אומר מניין לעומד בבית הכנסת ואומר ברכו את ה' המבורך שעונין אחריו ברוך ה' המבורך לעולם ועד ת"ל (דברים לב ג) כי שם ה' אקרא וכיוצא בזה היה אומר: תתתתיה. אמרו זקנים הראשונים כיון שמצינו בפרק שני דברכות (א) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד זהו קרית שמע של ר' יהודה הנשיא ואומר שם היה נומרה או לא היה נומרה ר' שמעון בר ר' אומר היה נומרה בר קפרא אומר לא היה נומרה אמר ליה בר קפרא בשלמא לדידי דאמינא לא היה נומרה היינו דמהדר ר' אשמעתתא דיציאת מצרים אלא לדידך דאמרת היה נומרה למה ליה למיהדר אשמעתתא דיציאת מצרים אמר ליה כרי להזכיר יציאת מצרים בתוך שלש שעות הרי בין לר' שמעון ב"ר בין לבר קפרא רק שיאמר פסוק זה שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ויזכיר יציאת מצרים בתוך שלש שעות אינם חוששים אם אחר שלש שעות יקרא את שמע ולכן תיקנו בברכות בהשכמה לומר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד אתה הוא עד שלא נברא העולם וכו' ותיקנו לומר אנכי ה' אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו בתוך שלש שעות ואחר כך קודם קרית שמע יאמרו (ב) אפיק רנן ושיירים (ג) ואור ישע מאושרים וצאינה וראינה וימשכו והכל שיעברו שלש שעות קודם שיקראו את שמע אין חוששין כר' ולכן אמרו זקנים הראשונים (ד) ממתינים מלכת ביום טוב לבית הכנסת כדי שישחט כבש וינקרנו ויתן לאשתו להריח ולמלוח וילכו לבית הכנסת ובשבת שינמרו הפרשה לקרוא שנים מקרא ואחד

(ה) פס"ב.

(ג) כן פירש ר"ח ז"ל שם תוד"ה טועם ואין בכך כלום, וכל הדברים נאמרו שם רק לשעום התבטול אבל לרחוק את הפה במים דעת התרומה הרשן בס"י קנ"ח דמותר, ואולי דברי המחבר רק ממירת חסידות. תתתתמו. (א) ברכות כ"ג א'. (ב) משום כל תשקצו מכות ט"ז ב' ומשום לא יהיה עקר כדאמר ביבמות ס"ד ב': רב אחא בר יעקב אחרתיה סותכיתא ופירש רש"י שם חולי מעוצר השתן ואדם נעקר הימנו וכן כתב הפ"ז או"ח סי' ג' סק"ג.

תתתתיו. (א) כ"כ באו"ח סי' קכ"ד ס"ב יעו"ש. (ב) ספרי האזינו פסוקא ש"י. (ג) יעוני חולין צ"א ב'. (ד) ספרי האזינו פסוקא ש"י. (ה) ברכות ג' א'. (ו) יוצר ליום ב' של פסח. (ז) יוצר ליום א' של פסח, (ח) במגלה. תתתתיה. (א) ב"י ב'. (ב) יוצר ליום ב' של פסח. (ג) יוצר ליום א' של פסח, (ד) במגלה. כ"ג א': ביו"ט מאחרין לבא כו' ובאו"ח סי' תקכ"ט ובמג"א שם תק"י.

תרגום והפטרה ואחר כך ילכו לבית הכנסת ואין למהר בכרכות ושכחות כרי [רף קמ"ח] שיאמר קרית שמע בומנה כיון שאמר קודם שעבר זמן קרית שמע שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד פסוק ראשון והמעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו ויש יחידים שקורין קרית שמע בבית. אבל אין צריך אלא לרווחא דמילתא ואין למהר בשכחות ומה שתיקנו קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדיך בקשה אחריו כאילו הקב"ה אומר אנכי ה' אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו שכן דונמתו כתיב (מיכה ז יד) רעה עמך בשכמך צאן נהלתיך זו תפילת הנביא והקב"ה משיב (שם שם טו) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (ה) אמר ר' מאיר פעם אחת היינו יושבים לפני ר' עקיבא והיינו קורין את שמע ולא היינו משמיעים לאזנינו מפני קסדו' אחר שהיה אחד עומד על הפתח אמרו לו אין שעת הסכנה ראייה הרי אם היו הקהל אומרים קרית שמע ואחד עומד בפני המלך והשרים בשעת קרית שמע והוא ירא לצאת יקרא ולא ישמיע לאונו ואם נעשה לו גם שיהיה לו ריוח שיוכל לצאת יקרא עוד וישמיע לאזנו:

תתתתימ. (א) אתו תרי בוטאמי דנורא ומחייה לההוא גברא וסמינהו לעיניה למחר אולי ואישתתתי אמערתא ואמינא מתנייתא דמור קא מתנינא ואיתסי הרי הצדיקים אם עשו ספרים או פיוטים מי שאומרים או לומדים הצדיקים מטיבים להם ומימי קדם אם מי שאינו צדיק בכל דברים וחסיד לא היו אומרים פיוטיהם בבית הכנסת אע"פ שבטוב עשויים כי זכותם של צדיקים גורם שנשמעים ויחשב לאומרים לצדקה כי מי שעשאוים יבקשו עליהם:

תתתתב. יש פיוטים אם יתפללו אותם נאמר עליהם (ירמיה יב ח) נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה (ישעיה מג כז) ומליציד פשעו בי פיוטין אפילו עשאוים טובים ומתפלל אדם רע אותם או אותן פיוטין שעשאן צדיק וכפיוט יש שם אביו ואביו לא היה צדיק כגון אם היה חוקיה עושה פיוט ורמזו בו חוקיה ב"ר אהו הרי (א) אין קטיגור נעשה סניגור וכתיב (תהלים צ ח) שחה עונותינו לנגדך ואם יש לו אביו טוב כמו יותם לחזקיה יעשה חוקיה ב"ר יותם או יעשה בסתם כגון אהללה אלהי סדר של ראש השנה אספח במעשי אנוסה לעזרה שלא עשה שמו עליו (ו) וכן ברייתות ואגדות לא כתב מי סידרם שמו עליהם כדי שלא יהנה לכו וכן אם יש תלמיד חכם שבקי בתורה והוא עשה פיוטין והוא ממחר את הברכות ואת השכחות שקורין שלמי"ש בבית הכנסת אינו ראוי שיאמרו פיוטים שהרי מה שרוד ברוח הקדש אמר הוא מואם וממחר לזרוק מפיו ואשר הוא עשה מושך וכן תלמיד חכם ואינו גומל חסדים בממונו אם יש לו ממון או בגופו אינו גומל חסדים או הוא תלמיד חכם ובעל מחלוקת הוא או נאה הוא ואינו ראוי לומר פיוטיו ואפילו יש בו כל מידות טובות יזהר שאם חפצים לומר שלו ושל אחר אל יניח להם לומר שלו כי הראשונים היו טובים מן האחרונים:

תתתתבא. שנים כתבו תפילות של ראש השנה אחר היה רע וכותב יפה ואחד היה טוב ולא היה כותב יפה כמו הרע ובאו למכור התפילות לצדיק קנה הצדיק אותם שכתב הטוב אמר כשאני מתפלל בשל טוב גם זכותו יליין עלי לטוב אבל בשל רשע עונותיו יליצו רע וכתיב (ישעיה נ יא) אוי לרשע רע

(ב) כעין זה נעיל ספר"ב ופי' סתפס"ח.

(ה) תוספתא ברכות ע"ב.

תתתתימ. (ב) בבא מציעא פ"ה ב'.

תתתתב. (ב) קידושין ה' א'.

וכתיב (שם מג כז) ומליציד פשעו בי כשאדם רע מתפלל וכתיב (הושע יד ג) קחו עמכם דברים דברים כלומר צדיקים וכתיב (איוב לד יז) האף שונא משפט יחוש. אוהב את הכל יתפלל בעד הכל:

תתתתכב. כתיב (במדבר יז טו) וישב אהרן אל משה אל פתח אוהל מועד והמנפה נעצרה לפי שהיה משה מתפלל שתעצר המנפה חזר אהרן לומר לו שלא היה צריך להתפלל כי כבר [ע"ב] נעצרה המנפה שנאמר (שם שם יג) ויעמד בין המתים ובין החיים ותעצר המנפה ולמה צריך עוד לומר והמנפה נעצרה שהגיד לו כבר נעצרה המנפה אל תתפלל עוד אם שלח אדם לאהובו תתפלל עלי שאני אוהבך אם נתרפא צריך לשלוח לו נתרפאתי כדי שלא יתפלל תפלת שוא ואם מת צריך לשלוח לו שמת כדי שלא יתפלל ויתענה לבטלה ואם תאמר איך יודיעוהו ויצטער ויבכה (א) אם יוכל על ידי גוי או על ידי דבר אחר יודיעוהו כדי שלא יתפלל ושלא יתענה לבטלה ואם הוא משונה שאם יודיעוהו שמת אוהבו יסנף את עצמו עד שיהא מסוכן או לא יגלה:

תתתתכג. (ב) אחד היה מתענה ומתפלל על אוהבו שיחיה והנה בא אחר בערב יום טוב משם ושאל מה עושה פלוני אוהבי שהרי כבר כמה ימים שאני מתפלל עליו שאל אותו הבא לחכם אמר מה אעשה אם לא אומר שמת הרי יתענה ויתפלל על חנם תפילת שוא אמר ליה לאחר יום טוב תאמר לעבד או לגוי שיאמרו לו שמת ומפני שמחת יום טוב אל תגיד לו עתה:

תתתתכד. (ג) (א) אין משיבין על הקלקלה דוקא כשתוכל לומר לא נפקא לך מינה אבל כשיש דברים שאם יגיד הקלקלה יכול להיות תקנה

לדבר כגון (בראשית יד יג) ויבא הפליט ויגד לאברהם העברי ואם לא היה מגיד יותר היה חושא וכן אם לא יגיד על החולה לאוהבו לא יחקור אחר רפואה כגון (שם מח א) ויאמר ליוסף הנה איבך חולה כדי שיביא את בנו עמו וכן (ב) רבן יוחנן בן זכאי לרי' חנינא בן דוסא שיתפלל על בנו הרי לתקנתו יכול להגיד או להעיד בשביל אשתו להשיא ולעשות תקנת היתומים (ג) אם כן התך למה לא השיב למרדכי כי היה רע בעיניו שלא רצתה לבא למלך ולמסור עצמה למות ללכת למלך אחשורוש ועוד אמרה שיש למסור את עצמה למלך להיות נבעלת לו ומהיה אסורה למרדכי כי עד עתה היה באונס ועתה ממציאה את עצמה לערל והאחר (ד) ששמע שמת קרובו של אשתו שאם היתה יודעת היתה מתאבלת ולא היה רוצה לשמש מיטתו אמרו לו לא הייתה צריך כי אין אכילות קודם שמועה ואם באים גוים להגיד אם סמוך ליום טוב הוא מבקשים מהם שלא להגיד כדי שלא יצטערו ביום טוב שנאמר (קהלת ז יד) ביום טובה היה בטוב:

תתתתכה. בבית המקדש היו כרובים ודמות בקר ואריות אבל בבית הכנסת אין לעשות תבנית ודמות שום חי וכל שכן לפני ארון הקדש שנראה

כמשחחיה לאותו דמות והגוים יאמרו הם מאמינים דמויות ולמה בבית המקדש כרובים אריות ובקר. כרובים כאשר ידבר איש אל רעהו כך הקביה מדבר אל הנביאים ועוד (שיב כב יא) וירכב על כרוב ויעף ואם יעבדוהו כבקר בעול יודע קונוה הקביה ירכב על כרוב ויעף לעזרם מאומות העולם (א) המשולים לאריות וכן (מיכה ה ז) כאריה בכהמות יער:

(ב) חסיד. (ג) חסיד. (ד) חסיד.

תתתתכז. (ב) עיין סי' התקע"ג ומ"ש שם.
תתתתכח. (ב) מגלה ט"ו א'. (ג) ברכות ל"ד ב'. (ד) מגלה ט"ו א'.
תתתתכט. (ב) עיין שיר רבה ד' ז'.

תתתתכו. בית המקדש היה בפנים זהב ולא מבחוץ שאם היה מבחוץ של זהב ואבנים טובות היו מכישים לו לחיאבון אע"פ (א) שאין מעילה במראה לא יתכן לזון עיניהם ממקום הקדש. ד"א (ה) כל דבר הקרוב לכבוד הוא מכובד לכך בפנים של זהב ואבנים טובות ולא יתכן שבני אדם יתקנו לבית הכנסת ציורין יסין מבחוץ יותר מבפנים כדי שיראו הכל יופיו אלא מבפנים יעשה יותר יפה מבחוץ:

תתתתכו. כשבונין בית הכנסת צריכין שיהא אויר מוקף סביב מבחוץ שאם רק החומה מפרדת בין ביהכ"ג ובין בית האדם שמא ישמש אדם מטתו אצל החומה ומצד זה מדברין שבחות וכתוב (יחזקאל מ"ח) בתתם ספס את סיפי ומוזותם אצל מוזותי והקיר ביני וביניהם וכשמחדשין בית הכנסת יזהרו שלא יקצרו מאשר היה תחלה וכתוב (דברים י"ד) לא תשיג נבול רעך אשר נכלו ראשונים איך יצא לחול מה שכבר מקודש אלא יבנוהו על תילה או יותר (א) בית שני היה גדול מן הראשון (ב) מעלין בקדש ולא מורידין (ג) ואין מוסיפין מקדש על החול אלא מחול על הקדש:

תתתתכה. (א) כתיב (בראשית כ"א) ויפגע במקום אמר איפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי בו ואני לא התפללתי בו כיון דהירחרר למהרר קפצה ליה ארעא יש בית הכנסת שיבנהו אדם הדיוט שאינו צדיק מפני עון הנכנסים בו אילו היו טובים היתה התפילה יותר נשמעת ובמקום שהצדיקים מתפללים התפילה נשמעת:

תתתתכט. [דף קמ"ט] למה נגזר שאסתר הצדקת שאחשוורוש ישכב עמה מפני ששאלו נחן את מיכל לפלטי בן ליש והיא אשת דוד לכך נגזר כך ועוד (שם ט כג) ויקח שם ויפת את השמלה וגו' ויכסו את ערות אביהם ואחשוורוש יצא מיפת ואסתר משם וכן מרוחו של הקב"ה לפי שלא רצה שתשרה שכינה בבית שני כמו בבית ראשון לכך נגזר שכורש שהוא ערל יבנה הבית ולכך כמה בתי כניסיות נגזר שיבנו על ידי הדיוטות שאם נגזר עליהם להיות קלות ראש שם או שאר דברים שאינם הגונים או מחלוקת לא יתגלגל על ידי צדיקים או שיתרב מהרה ולפי שכתוב (ירמיה ז' י"א) המערת פריצים היה הבית הזה לכך נגזר על ידי שלמה ליבנות שלקח נכריות ושמו פסל המקנה בבית ונהרג כהן ונביא בבית ה' לכך נגזר לבנות על ידי שלמה ולא על ידי דוד ובית שני על ידי כורש שלא שרתה שכינה שם וכתב ביוסיפון שהיו הורגין בעזרה צדיקים וכהנים:

תתתתל. במקום אחד היו יהודים ובנו בית הכנסת והיה גוי בנאה בונה ובנה קודם לכן תועבה ונשאל לבנאי חול וסיד והיהודים היו צריכין לסיד ולחול אמר להם הבנאי אני אמצא בזול הכיר זקן אחד והרגיש שהיה רוצה למכור להם הסיד והחול שנשאר לו מן העיז אמר ליהודים אפילו לביתו של אדם אין לקנות מהם וכל שכן לבית הכנסת וכן אם נשאר מבית הכנסת אין למכור לבנאי שבונה לעיז. במקום אחר היו יהודים ובנו בית הכנסת של אבנים לאחר ימים רצו היהודים שבאותו מקום לצאת מאותו מקום ולהיות במקום אחר אפי' מה נעשה מבית הכנסת מקצתם אמרו נמכור לגוים כיון שנצא מכאן ונהיה בקהילה שיש להם בית הכנסת

(ה) כעין זה נע"ל מ"י חל"ו, ונבדקס מסקל"ה.

תתתתכו. (ה) פסחים כ"ז א.
תתתתכז. (ה) ב"ב ג' א' וע"ש. (ג) שבת כ"א ב'. (ג) יומא פ"א ב'.
תתתתכה. (ה) חולין צ"א ב'.

נמכור זה וניתן המעות לעניים כי כשנצא ולא יהיה שם שום אדם יביאו זונות בו וישכבום שם ומקצתם אמרו לשכרו ימכרוהו והגוי יעשה בו מה שירצה כיון שבשבעה טובי העיר ימכר יעשה הקונה בו מה שירצה אמר להם זקן אחד תסתמו הפתחים והניחו אצלו שומר אחד שלא יתן אדם להכנס בו ואם יבא שום יהודי שם שיתפלל שם או שמא ישובו שם:

תתתל"א. במקום אחד היו רוצים לבנות בית הכנסת והיה אחר עשיר מוחה בידם כמה שנים אחד כך בנוהו הם ונגמר הבניין ומת העשיר ולא ראהו כשנגמר:

תתתל"ב. (א) אין יכולין מדין תורה לקבוע מקום כל אחד בבית הכנסת ליורשו וראייה (א) אמר ר' יונתן לא שנו אלא שיכולין למכור בית עם אלא בית הכנסת כיון דמעלמא אתו הוי של רבים ולא מצי למובני ליה ועוד הרבה ראיות ומה שיושבים במקום אבותיהם כדי שלא יעשו מחלוקת וזה לא יתכן שיאמר אחד יש לי שני מקומות בבית הכנסת אחד מאבי ואחד מאבי אמי ואמכור אחד מהן או אני אתן לאדם לישוב שם אלא למי שאני חפץ לאו כל כמיניה ישב במקום אחד ואין לו רשות במקום אחר:

תתתל"ג. (א) החכם ראה אחד שבמוצאי יום הכפורים צוה לשפחתו להביא לו מנעלים שלו בבית הכנסת אמר לו צא לחוץ ותגעול מנעליך:

***תתתל"ד.** (א) אחד היה משים ספר תורה בחרר התחתון והיה נוהן מטתו בחרר העליון כנגדו אמר לו זקן אחד לא יתכן לעשות כן אמר לו

(א) והלא אחד היה חושב עצים ותחתיו היה הארון נגנו ומת כי רצה להניד אמר לו לשם תשמיש של קדש אבל שאר דברים כגון מיטה או כלי של טנופת לא יתכן להיות למעלה כנגדו:

***תתתל"ט.** (א) שלשה עשר הקפות מקיפין בסוכות לספר תורה כנגד (ב) י"ג הקפות שהקיפו את יריחו (ג) וכנגד י"ג עננים שבמדבר (ד) וי"ג

תעניות היו מתעניין עבור עצירת נשמים (ה) ומקיפין לימין כמו במזבח וכן העננים מקיפין: **תתתל"ד.** אחד היה לו אתרוג והרסים ולולב בכל שנה והיה מברך על שלו שנה אחת שלחו לו אנשי עיר אחרת אין לנו אתרוג והרסים ולולב

ותשלח לנו אמר מושב שאברך על של קהל ואשלח להם כדי שיצאו רבים ידי חובתם:

תתתל"ה. אחד היה לו [ע"ב] אתרוג שבידו בחג הסוכות ואמרו לו יהודים תמכור אותו לנו כי יש לנו ליתנו לשר אחד אמר לו לא אמכור מה

שברכתי עליו וכל שכן לגוי אמרו לו והלא חסיד אחד לקח אתרוגים ומכר אמר אותם הוצרכו ליתן למלך ותקנת ישראל היה. ועוד היו לו שתי סליחות ונתעסק בשתייהן

(ב) חסיד. (ג) נדפס סיון תשס"ט. (ד) תש"ו. * כך נסמן צ"ל.

תתתל"ב. (ב) צ"ל: אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן לא שנו אלא ביהכ"ג של כפרים אבל ביהכ"ג של כרכים כיון דמעלמא אתו כו' מגלה כ"ו א' ולנוסחת רבנו: בית עם יעוין שבת ל"ב א': ועל שקוראין לביהכ"ג בית עם.

(ב) יומא ג"ד א': מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק בו.

תתתל"ט. (ב) סוכה מ"ה א'. (ג) יהושע ו' ג' ט"ו. (ד) בספרי בהעלתך פוסקא פ"ג: מכאן אמרו ד' עננים הם כו' ור' יהודה אומר ו"ג היו כו' ובמכילתא בשלח פרשה א':

שבעה עננים הם כו' ר' יהודה אומר שלשה עשר עננים היו. ובתוספתא סוטה פ"ד: אף המקום נתן להם שבעה עננים כו' ובמדבר רבה פ"א: וכמה ענני כבוד היו מקיפין את ישראל במדבר ר' הושעיה ור' יאשיהו. ר' יאשיהו אמר חמשה כו' ור' הושעיה אמר שבעה כו' ובזהר אמור ק"ג א': קשור עמחון ד' ענני יקירין כו'. (ד) תענית ו"ב ב'. (ה) מדות פ"ב מ"ב נכנסין דרך ימין ומקיפין ובסוטה ט"ו ב': כל פנות שאתח פונה לא יהו אלא דרך ימין.

ובירך פעמים רבות ורצה למכור אחד ישראל רצה ליתן ארבעים ונוי ששים אמרו לו
תמכור אותו לנוי אמר חם ושלום למכור לנוי מה שכירתי עליו:
תתתלול. אחד היה לו כוס יפה והיה שותה בו רק בשבת ומברך עליו אמר לו
יהודי אחד תשאיל לי שאשלח בו יין לשר אמר לו איני שותה
בו בחול אלא בשבת כעבור מצוה ולא אורידנו מקדושתו כלי שנשתמש בו קדש לא
ישתמש בו נוי:

תתתלול. (ט) כתיב (תהלים קמ"ז) כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא אחד היה
מברך ברכת המזון והיה היין בקנקן כשסיים ברכת המזון היה
שופך היין בכוס ומברך בורא פרי הנפץ אמרו לו כשאמרת נברך שאכלנו משלו היה
לך לשאת הכוס אמר להם כשיש זבובים שמא יפלו ביין ונמאס בעיני היין לשותות
לכן טוב שלא אמוג אלא באחרונה:

תתתלול. שלשה היו אוכלין על השלחן ואחד היה מברך ברכת המזון וראה
שהשנים היו מדברים בעוד שהוא מברך פעם אחרת לא רצה
לברך ואמר לאחד מהם לברך כרי שלא יסיחו בברכת המזון:
תתתלול. אחד היה לו יין טוב ויין רע אמר אם אברך על יין טוב ואתן לרבים
לשותות הרי ישאר לי מעט בירך על הרע וגשפך הטוב לארץ
אמר בדין נעשה לי שלא ברכתי על הטוב (משלי כ"ב ט) טוב עין הוא יבורך יברך כתיב
וכתיב (שיר ז') וחייך ביין הטוב: מי שחפץ להשרות פתו ביין ולאכול יברך על
הפת קודם המוציא ויאכל כזית ויברך בורא פרי הנפץ וישתה ואחר כך יאכל פתו
השרוי ביין כי כששרה הפת ביין אין בו טעם לחם:

תתתלול. על המן היו מברכים (א) הנותן לחם מן השמים וכן אליהו על עונת
רצפים הנותן לחם מן השמים: אחד קיבל עליו תענית וביום תענית
שכח וישב לאכול ובירך המוציא וזכר שקיבל עליו תענית ונתן לבני ביתו המוציא
לאכול והוא לא אכל ואם בירך על גשילת ידים וזכר לא יאכל אלא יאמר כרוך שם
כבוד מלכותו לעולם ועד:

תתתלול. לא יתחיל שלחן צבור לגזור הרם עד שישוו שאם יאמר על דעת
המקום לא יוכל לחזור (א) שהרי (ב) לאחר שנמחק השם מערערין
אותה ומשקין אותה בעל כרחיה ולא (ג) יתחיל אדם ברוך אתה השם עד שיחשוב בלבו
על מה יש לומר הברכה כגון ברוך אתה השם יחשוב לומר פוקה עורים לא יאמר
במקומו וזקף כפופים:

תתתלול. (ד) אדם שנאמר לו שמועה שצריך לברך עליה הטוב והמטיב או שהחיינו
או ברוך דיין האמת אם אין המניד נאמן או ששמע מפי אחד
שאינו נאמן אל יברך או אפילו שמע מפי נאמן כגון ראובן שגזלו ממנו וממנו ושמע
שניתסם הנולד וישיב הכל אל יברך עד שישבינו לו ומעשה (ה) דעבד אברהם על
נבואת אברהם סמך:

תתתלול. (ו) אדם ששכח דבר נגאי כגון ספל מלא צואה ומי רגלים אם שכחו
לזרוקו לחוץ ואחר כך זכר (ז) לא יתכן לומר ברוך וזכר ומוכיר
נשכחות וכן כל כיוצא בו אם זכר והוא נגאי:

(ה) קימן זה הוא לעיל ב"ק ס"ח חק"א וס"ח חק"ב. (ז) עד ולא הוא כעל לעיל ס"ח חק"ב
ונדפס ס"ח חק"ב וס"ח חק"ב וס"ח חק"ב וס"ח חק"ב וס"ח חק"ב. (ז) חק"ב. (ד) חק"ב. (ז) חק"ב.
(ה) עיין לעיל ס"ח חק"ב. (ז) חק"ב. (ז) חק"ב. (ז) חק"ב. (ז) חק"ב. (ז) חק"ב. (ז) חק"ב.

ספר חסידים

תתתמ"ד. (ב) זקן אחד היה בעיר אחת ובנו בעיר אחרת וגולד לבנו בן וכן בשגולד לבתו בן היה מברך ברוך אתה השוכן והמשיב אמו והלא לא אמרו אלא אם נולד בן לעצמו אמר אם נולד לצדיק בן שאני אוהבו מפני צדקותיו אני מברך אם נולד לו בן:

תתתמ"ה. הנה כי בן יברך גבר ירא ה' (תהלים קכ"ד) יבורך יברך כתיב יבורך דומיא [דף קי"ג] דיברך כשאדם מברך את חבירו או את תלמידו צריך הוא להשיב לו מעין ברכתו כמו (א) רב שבירך את רב הונא שהוא עשיר עד (ב) דאיכריך בשיראי וכשנתקיים בו איקפד רב אמר כשברכתך היה לך להשיבני באותה ברכה עצמה לכך נאמר כי בן יבורך כי בן יברך וכתב (בראשית יב ג) ואברכה מברכך כשאדם מברך צריך המתברך לומר גם אתה:

תתתמ"ו. אישר נתן לשכוי בינה ברכה רביעית שהיא חמישית נשילת ידים אשר יצר את האדם רופא חולי כל בשר המחזיר נשמות לפגרים מתים אשר נתן לשכוי הרי ד' וה' לברכות (א) כנגד ד' וה' (איוב לח ב) עצה במלין בלי דעת (שם שם ד) הגד אם ידעת בינה (שם שם כ) וכי תבין נתיבות ביתו (שם שם לו) בטוהות חכמה או מי נתן לשכוי בינה הרי ד' וה' וסמך לו (שם שם לו) מי יספר שחקים בחכמה ונבלי שמים מי ישכיב לפי שתרנגול בקי בגשמים ורוח ובעוף אין ניכר בקול זכר ונקיבה כמו (ב) בתרנגול ושום כנגדו דומה ויש לו זקן כאדם לכך נקרא גבר וצועק בלילה לפרקים בפסוק... (משלי י) מעט שינות בחלום חזיון הלילה ומן הדיון היה האדם שיהא מיטתו טהרה כשישמע שכוי שירחץ ידיו ויברך ויעמוד ויתפלל וישבח להקב"ה וילמוד:

תתתמ"ז. הברכות שביד אדם תלויין לעשותן אנו מברכין קודם לעשייתן הוי' (א) מדיג שאמרו חכמים והרביעי (ב) שתיקנו הגאונים ומן הדיון היה לנו לברך לספור ימים ושבעות עד ממחרת השבת השביעית ויוצר אור לאחר שרואה האורה כי אין תלוי האורה באדם אע"פ שמברך על הגד לאחר שנהגה והוא ביד האדם תלוי הרי כתיב (בראשית א ד) וירא וגו' ויברך ויעוד ביד המברך אינו תלוי אלא ביד התופש את האבוקה:

תתתמ"ח. כתיב (איוב לח ז) ברן יחד כוכבי בקר המלאכים והשרים המלוין לאדם אין אומרים קדושה בלילה לפי שכתוב (נחמיה ח י) כי קדוש היום לאדונינו וביום משבחין ובלילה מברכין (תהלים קלד א) העמדים בבית ה' בלילות:

גם כאן ענייני שחיטה ומהרה ופרישות:

תתתמ"ט. אחד היה שוחט וכיסה הדם ובא אחר ורצה להשתין מיד לשם אמר עתה בעת כיסוי הדם בירכתי שם לכן (א) לא יתכן להשתין שם או להיות רוקק שם ושם הדם מבושה:

(ב) סמ"ו. (ג) סמ"ז.

תתתמ"ה. (ב) מגילה כ"ז א'. (ג) לפנינו דתיטוס.
תתתמ"ו. (ב) ר"ל כנגד ד' פסוקים וה' פעמים חכמה או דעת או בינה. (ג) ירושלמי כלאים פ"א: תרנגול עם הטווס אע"פ שדומין זה לזה כלאים זה בזה.
תתתמ"ז. (ב) צ"ל מג' דברים והוא בירושלמי ברכות פ"ט ה"ג: כל המצות שעונות ברכה בשעת עשייתן חוץ מתקיעה ותפלה ויש אומרים קדושין כבעילה. (ג) היא ברכת אשר צג המזכרת ברא"ש כתובות פרק א'.
תתתמ"ח. (ב) במגלה כ"ז ב'. המתפלל מרחיק ד' אמות ומשתין אי הכי קדשתינהו לכולהו

תתתתן. (ב) החכם ראה אחר שהיה לוקח נוצה מצואר העוף ומשליך על הרם שכבר שחט העוף ואחר ששחט לקח נוצה ומקנה הסכין ומשליך הנוצה על הרם ואחר כך מכסה אמר לו אין לך לעשות לנוצה כך כדי שיהא למעלה ולמטה עפר (א) ואחר כך ישים עפר על הרם שבנוצה:

תתתתנא. יהודי אחד היה לו סכינים טובים והיה משאילם לשחוט בהם וכשהיו משיבים לו לא היה מקנה הרם ולהדיוחם יפה אמרו לו אתה עושה חסד לבני עירך שאתה משאיל להם הסכינים שלך שהם כלא פנימה והיא מצוה הבאה בעבירה שאינך מדיח הסכינים אמר להם כשאני משאיל הסכינים אם הייתי מדיחם יפה אז היו מעכבים את הסכינים אצלם והיו חותכים בהם מאכל חם אבל אם אינם מקונחים אז אינם חותכים בהם:

תתתתנב. השולח סכין לחבירו מעיר אחת לעיר אחרת והוא חרש ולא הטבילו ויריענו שלא הטבילו:

תתתתנג. אדם שרואה שקרובו בודק או שוחט ויודע שאינו בקי יאמר לו חרל לך ואם לא יועיל לא יחניף לו. ויאמר שאינו בקי:

תתתתנד. (ג) אחד היה יודע לעיין בבהמה בחיה אם היא כשירה או היא טריפה ולא רצה ללמד אחר שמא יסמכו על זה ולא יבדקו ופעמים ישעה ויאמרו ואתה (משלי ג ה) ואל בינתך אל תשען:

תתתתנה. (ד) אחד היה עצרן והיה מנפח את הריאה והרם בפה הריאה [ולא היה חוחר קצת מן הריאה] אמרו לו בעבור עצרונותך חכמים הרם בפך לא ראוי לעשות כן:

תתתתנו. (ה) אחד היה אוכל בני מעיים של דגים ושל עופות ולא היה בודקם לאחר ימים אמרו לו אתה אוכל טמא כי בבני מעיים נמצאו

תולעים ושאר דבר טמא וכן [ע"ב] דגים בולעים דגים טמאים וקבל דין עליהם) ואם יש דבר שהגוי נוהגים בו איסור וליהודים אינו אסור אסור לו ליהודי שיאכל פן יתחלל שם שמים על ידו כגון גוי שראה שהגוי חבירו רבע את הבהמה ואמר לגויים שלא לאכול אותה ונמכרה ובאתה ליד יהודי (א) לא יאכלנה ישראל:

תתתתנז. אחד הביא מן השוק בידו אחת חלב וכידו אחרת דבר מאכל אמר לו החכם לא יפה עשית אמר לו בעבור זה עשיתי כדי שלא אתבטל

מרבירי תורה ללכת פעמים בשוק אמר (א) פעמים ביטולה של תורה היא קיומה ולא יתכן שישים אדם בתיבה אחת גבינה ובשר וכל שכן בשר וחלב:

תתתתנח. היאכל תפל מבלי מלח (איוב ו ו) מכאן שאסור לאכול דבר מאוס ודבר שמביאה לירי קיאה וכתוב (ויקרא יא מנ) אל תשקצו את

נפשותיכם (איוב ח יא) ישנה אחו בלי מים לומר (א). . . אחו אם אין שם מים כמו שמצוי לא עשה כלום:

(ב) תתל"ז. (ג) תתל"ח. (ד) תתל"ט. (ה) עד כאן ענין תתל"ז.

שבילי דנהרדעא תני ישאא הרי דאינו צריך להרחיק ממקום שעשה דבר מצוה, ואולי כסוי דם שאני שהמצוה נוכרת.

תתתתנ. (ב) בחולין פ"ז ב' משמע דאינו צריך לכסות כל הדם כי קי"ל כר' יהודה דדמו אפילו מקצת דמו, יעו"ש.

תתתתנו. (ב) תב"ח בחשובה סי' קי"א נוטה לאסור אפילו שלא ראה העכו"ם שהרביעה, ובס"ז יו"ד סי' קנ"ג סק"א מתיר ואומר שאין בזה חשש איסור ועיין סנהדרין צ"ג א' ובתשוב' חכם צבי סי' פ"ד.

תתתתנז. (ב) מנחת צי"ט ב' ולפנינו: וזהו יסודה.

תתתתנה. חסרון הניכר יש כאן ואולי צ"ל מה שכתוב במכילתא בשלח מסכת דעמלק פ"א: וכי אפשר לאחו בלי מים כך אי אפשר לישראל בלא תורה כו'.

ספר חסידים

תתתנמ. ב. שנים היו אחד לא רצה לשרוף זבובים אמר לו חבירו (קהלת ז טז) אל תהי צדיק הרבה (ז) אחד היה רגיל לשחות ושיניו היו סגורות

כדי שלא ישתה זבובים בחשך ולא היה שותה דרך בנך בעבור (א) שבת:

תתתתס. ג. איש אחד לא היה רוצה לשום בקריה עם הבשר ירקות במאכל בלילה בימות החמה כי היה ירא פן יהיה שם זבובים ולא יוכל לראות אלא היה משים בצלים ולובן של כרתי שהמרק לבן או בביצה היה מלכן ואם היה זבוב היה ניכר:

תתתתסא. בכל מה שחכמים חלוקים בדבר שאין בו אבדת ממון והזיק לאחרים אחד מקיל ואחד מחמיר אע"פ שהלכה כדברי המיקל אם תוכל

לקיים דברי המחמיר מהיות טוב אל תקרא רע במקום דלא סתרי אהרדי:

תתתתסב. ד. בערב פסח ובפסח כשנא לתקן מצות קודם (א) היה מפקיר קמחו ומימיו לפי שמא לא יהיו נותרין ויבא לידי חימוץ והיה מפקירן כדי שלא יעבור ככל יראה וככל ימצא:

תתתתסג. ה. אם תראה שהשתין קטן אצל האוכלין ואותם אינם פנויים לשפוך מים עליו או אם ידעו לא יחישו אתה תשפוך מים על השתן כדי שלא תהיה ברכתם תועבה:

תתתתסד. בתחילה היו נכנסין לבית המרחץ להזיע בשבת כשראו שהיו מתחללין שבת נזרו על הזיעה הרי כל דבר שמוחר ובא לירי איסור יש

לנזור על המותר כדי שלא יבא לעשות האיסור כגון במדינה שרגילין לגלח הזקן במספריים ומקצתן עושים כעין תער ומקצתן מגלחין בתער יש לנזור שלא יעשו במספריים כדי שלא יחטאו:

תתתתסה. אחד נתן צמר לנשים יהודיות לשוות ובשעת האריגה היה מעמיד נאמן שלא תקשורנה בחושי פשתים אחד היה קונה בנך צמר

גפן למקטורן ולכתונת לפי שאין שעטנו בו: אדם אחד היה נותן חושי קונבוס למתקן מנעלים כי לא היה רוצה אלא במנעלים רחבים מאד כדי שיהא מהרה מנכנס בהשכמה למחר בבית הכנסת והיה רגיל במנעלים רחבים שקורין בושיש בלעז ונתן לגוי קונבוס או משי לתופרם הלכד והמנעלים בקנבוס כי אמר אם יהיו המנעלים תפורים בפשתן והלכד בקנבוס או במשי ואחר כך יתפור הלכד במנעל כיון שהעור של מנעול תפור בפשתן הרי הוא שעטנו ולכך היה הגוי תופר אף המנעלים בקנבוס לעיניו לפניו: **תתתתסו. ו.** אדם שלובש טלית בשבת והולך ברישות הרבים קודם שיצא לרשות הרבים (א) יעיין שאם הציציות כולן כהלכה ילך ואם לאו אל

יצא. אדם שבכל יום מתעטף בטלית בבית הכנסת אם נפסק אחד מציציותיו אל יברך להתעטף בציצית פן יעשה ברכה לבטלה (ב) אלא יתעטף בלא ברכה כי טליתות שלנו אין בהם שעטנו ואינו מוסיף:

תתתתסז. תנחומא בפרשה שרצים (א) אדם מישראל לוקח בהמה ושוחרט ומפשיט רוחץ ובודק בריאה ונמצא טריפה מונע ידו ואינו אוכלה הרי

(ב) חס"ד. (ג) ע"כ. (ד) חס"ס. (ה) חס"ט. (ו) חס"פ.

(ב) ר"ל משום סחיטה.

כ"כ הבי' באו"ח סי' ת"ס ס"ג כי יבטל או יפקיר.

(ב) הרמ"א באו"ח סי' י"ג ס"ב כתב בשם הרא"ש והכלבו דאינו צריך לבדוק קודם

שיצא בו. (ג) יעו"ש ס"ג שדוקא בשבת התירו לו להתעטף בלא ברכה משום שאי

אפשר להשים ציצית אחרות.

(ב) סימן י"ג בפרשה שמיני.

תתתתנמ.

תתתתסב.

תתתתסו.

תתתתסז.

יש רברים שאינם בפירוש בתלמוד וישנם במדרשים לכך כתיב (בראשית כד ב) המושל בכל אשר לו לא היתה חכמה שלא לימדו (שיב כג ג) צדיק מושל יראת אלהים (שם שם ה) ערכה בכל ושמורה (איוב כח י) וכל יקר ראתה עינו וזהו שגא' (שמות לג יט) אני אעביר כל טובי על פניך וקראתי [דף קניא] בשם ה' לשניך כל מי שעוסק בתלמוד ובמדרשים ובברייתות ה' לפניו (קהלת ז יח) ירא אלהים יצא את כולם וכל מי שהוא חכם ויראה במדרש דבר שסותר דברי התלמוד אם יודע לתרץ שלא יכחיש זה את זה יקבל שכר אם לאו יעשה כדברי התלמוד כנון חכם אמר לתלמידו למה לא תתעטף בציצית אמר ראיתי במדרש שכתוב בו (ב) (במדבר טו לח) לדורותם לדור תם אמר ליה לא דבר זה בא לסתור מה שכתוב בתלמוד (ג) קטן היודע להתעטף אביו עושה ואשר כתוב לדורותם לדור תם פירושו אם אנשי העיר תמימים ואין חשודין למכור (ד) קלא אילן תחת התכלת או מצוה בתכלת אבל בשמוכרין קלא אילן או מצוה בלבן ולא בתכלת שמא יהיה קלא אילן ויתעטף בשעטנו בעבירה: **תתתסמ.** בציצית כתיב ועשיתם את כל מצותי כיצד ייו חושין (א) כי ייו ברייתות שנכתבו בהר סיני וייו שבחות על התורה. נקראת (תהלים יט) תמימה א' משיבת נפש ב' נאמנה ג' מחכימת פתי ד' ישרים ה' משמחי לב ו' ברה ז' מאירת עינים ח' טהורה ט' עומדת לעד י' אמת י"א צדקו י"ב הנחמדים מזהב י"ג ומפז רב י"ד ומתוקים מדבש ט"ו ונופת צופים י"ו וייו בו (איוב כח יב) והחכמה מאין תמצא (שם שם טו) סגור א' כסף ב' כתם אופיר ג' שהם ד' ספיר ה' זהב ו' חוכנית ז' כלי פז ח' ראמות ט' ונכיש י' מפנינים י"א י"ב פפרת כוש י"ג כתם י"ד וכו' י"ו וכנגדן אמת ויציב ונכון וקים וכו' י"ז ועוד בשכופלין (ב) יהיה ל"ב וה' קשרים לדי ציציות כ' קשרים הרי ל"ב וכו' ול"ב שיניים וכו' צפורניים באדם וניב שכתוב בשנה וניב פעמים שם שמו שמי בתורה לכך יוהר אדם במצות וכן ניב שכתוב בשנה וניב בין חושים ובין קשרים לכך סמך ציצית לשכת: **תתתסמ.** רצועות של תפילין שחורות על שם שכתוב (שיר ד א) שערך כעדר העזים (א) וכתוב (שם ה יא) קווצותיו תלתלים שחורות כעורב (ב) כל הרצועות מקיפין את הצואר וכתוב (תהלים יו ח) שמרני כאשר בן עין אבל ענקים לפי שהריבוב בתוך האש שחור בלובן ומקף את ישראל: **תתתתע.** (א) כתיב (שמות טו ב) זה אלי ואנוהו וכי איפשר לבשר ודם לנוות את בוראו אלא אנאה לפניו במצות לולב נאה סוכה נאה ציצית נאה תפילין נאים כשיש ספקא בידו אבל לא יעכב בשביל זה אם יש לו נאה יש לו שכר כפול שכר מצוה ושכר ואנוהו ואם לאו יש לו שכר מצוה לבד כי כל אדם צריך להזהר שיעשה מצוה בתקונה ויקבל שכר גדול: **תתתתעא.** (א) רבי ישנב חילק נכסיו לעניים שלח לו רבן גמליאל והלא אמרו חומש מנכסיו למצות ורבן גמליאל לא קורם לאושא הוה ר'

(ג) הוא כתבא דבי אליהו פרק כ"ו, ובמדרש רות הנעלם ובתקוני זהר תקון כ"ד דודש מלשון דירה טובא ברא"ש מועד קטן סי' קכ"ד. (ד) סוכה מ"ב א' ולפנינו: קטן היודע להתעטף חייב בציצית וכן הוא בתוספתא הגינה פרק א' ויעוין ערכין ב' כ' תורה אביו. (ד) ב"מ ס"א ב'. **תתתתסמ.** (ב) סופה ל"ז ב': וכן בסוגי. (ג) צ"ל התושין. ר"ל שהם מ"ז יהיו ל"ב. **תתתתסמ.** (ב) במדרש רבה ויקרא פ"ט דרשו שחורות כעורב אלו האומות. (ג) צ"ל וכתוב שמרני כאשר בן עין (ר"ל השחור שבעין) וכתוב ענקים לגרנותיך שהרצועות מקיפין את הצואר הדבור בתוך האש שחור בלובן ומקף את ישראל כוננו למה שאמרו ירושלמי שקלים פ"ו עין ישראל סי' ל"א.

תתתתע. (ב) שבת קל"ג ב' מכלילת בשלח מסכת דשירה פ"ו ירושלמי פאה פ"א ח"א. **תתתתעא.** (ב) שם בירושלמי.

יוסי בר בון בשם ר' לוי כך היתה הלכה בידם ושכחיה ועמדו השניים והסכימו על דעת הראשונים ללמדך שכל דבר שבית דין נותנים נפשם עליו סוף הוא מתקיים כמו שנאמר למשה מסיני ואמרו כי דמר מנא (דברים לב מז) כי לא דבר רק הוא מכס ואם רק הוא מכס למה שאין אתם יגיעים בו (שם שם) כי הוא חייכם אימתי הוא חייכם בשעה שאתם יגיעים בו הרי אדם יעסוק בכל כחו בצרכי שמים אע"פ שלא תהא מתקיימת מחשבתו אחר ימים תתקיים ומעלין עליו כאילו תתקיים על ידו: **תתתתעב.** כתיב (מלאכי ג יח) ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו הרי שנים שעסקו לקיים המצוה אחר מורה והוציא מממונו הרבה עד שעשה זה עובד אלהים ואחר נורמנה לו כלא מורה ובחנם זהו צדיק:

תתתתעג. אחד הלך לפדות שבויים והוציא מממונו הרבה והלך שם וכשהגיע שם במרחים גדולים לא הספיק לבא שם עד שבא אחד ופדאם בלא מורה וממון הרי זה שטרה הרבה והוציא משלו יותר זכותו גדול זהו עובד אלהים ואותו שפדאן בלי ממון או במעט ממון בלא מורה זהו צדיק הרי אחד שרדף אחר חבירו בחרב שלופה והנרדף נחבא ולא מצאהו הרודף ואחר היה מבקש אדם ולא להורגו אלא לתופשו כדי לחתוך ידו או אחד מאבריו שאין הנשמה תלויה בו וחתך לו אבר אחד דע לך כי בידי שמים בעולם הבא [ע"ב] נענש יותר אותו שחשב להרוג ועל זה לא אמרו (א) מחשבה רעה אינה מצרפה למעשה שהרי רדף אחריו ונמרה מחשבתו להרוג:

תתתתעד. (ח) כתיב (משלי ג ז) אל תהי חכם בעיניך ירא את ה' וסור מרע אל תאמר אם אעשה אותו זכות יכול לבא לחקלה שלי לכך לא אעשה אותו זכות וכן לא יאמר אם לא אעשה אותו דבר שאינו הגון לא יהא תקנתי שהרי (א) יואב ואביתר חשבו אם לא יעזרו לאדוניה לא יהיה תקנתם ונכשלו:

גם כאן כתוב ענייני צדקה.

תתתתעה. (א) כל שהרבים צריכין לו קודם להחיותו שהרי לענין טומאה ישמא משוח מלחמה ואל ישמא סגן אבל להחיותו משוח מלחמה קודם לסגן: **תתתתעו.** בירושלמי (א) אמר דמור [ר' יהושע בן לוי] בשם ר' אנשינוס [נסות] אשת חבר וחיי עם הארץ נסות אשת חבר קודמת לחיי עם הארץ מפני כבודו של חבר לא אמרו אלא נסות אשת חבר בחיי חבר אבל אם היה... זה להחיותו וזה לנסות אותו שלהחיות קודם הוא ואמו ורבו ואביו עומדין בשביה הוא קודם לאביו ואמו לרבו ורבו לאביו דוקא כשאשת חבר כחבר ושובה למקום ושובה לבעלה ושובה לשובים או נסות אשת חבר קודמת לחיי עם הארץ ודוקא מה שצריכה לנסות שאי אפשר בלא הנסות אבל להתקשט חיי עם הארץ קודם:

(ב) תקנ"ח ונכפל נסותן תתתתע"ח. ונכול לקמן סי' תתתתתע"ט.

תתתתעג. (ב) קרשין ל"ט ב'.

תתתתעד. (ב) מלכים א' א' ד'.

תתתתעה. (ב) הוריות י"ג א' ע"ש.

תתתתעו. (ב) שם ס"ג ה"ד.